PREDUZETNIŠTVO I INOVACIJE · 7. LEKCIJA

7. Zašto ljudi postaju preduzetnici?

Tradicionalno (eksterno) preduzetništvo
Studija slučaja: Apple Inc.

prof. dr Saša Petković
Ekonomski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

9 INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA

PREGLED LEKCIJE

Tri cjeline, jedno pitanje: šta pokreće preduzetnika?

01

Zašto ljudi postaju preduzetnici?

Nova paradigma, motivi i vrste preduzetništva

02

Tradicionalno (eksterno) preduzetništvo

Tipovi preduzetnika i preduzetničko MSP

03

Studija slučaja: Apple Inc.

Od garaže do najvrednije kompanije na svijetu

01

Zašto ljudi postaju preduzetnici?

Od „krupnog biznisa“ do postbirokratske paradigme i ere digitalizacije

ŠEZDESETE I SEDAMDESETE GODINE XX VIJEKA

Tri premise korporativizma su „pale“

~~PRVA PREMISA~~

Država upravlja privredom

Direktno uključivanje države na makro i mikro nivou

~~DRUGA PREMISA~~

Ekonomija veličine

„Krupni biznis“ kao jedini nosilac rasta

~~TREĆA PREMISA~~

Tripartizam

Vlada, „krupni biznis“ i sindikati na makro i mikro nivou

Osamdesete: postbirokratska paradigma. Inovativni mali biznisi postaju kreatori radnih mjesta i akceleratori rasta.

PREDUZETNIŠTVO – SUŠTINA SLOBODNE PREDUZIMLJIVOSTI

Nova preduzeća daju vitalnost tržišnoj ekonomiji

7 / 11

miliona novih radnih mjesta u SAD nakon recesije 2008. otvorili su preduzetnici

1/2

novih radnih mjesta u privatnom sektoru SAD u 2018. kreirali su biznisi u nastajanju

Izvor: Zacharakis (2020, str. 2); Izvještaj Udruženja malih preduzeća, 2015. Primjeri novih poslovnih modela: Airbnb, Uber.

KRIZA KAO PRILIKA

Pandemija Covid-19: ko je pokazao otpornost?

Žilave i otporne djelatnosti

- Gejming i lajv striming (Zoom)
- Elektronska trgovina (Amazon, Alibaba)
- Usluge brze pošte
- TV striming (Netfix, HBO Max)
- Proizvodnja hrane i medicinske opreme
- Farmaceutska industrija

Plaćali su danak „novoj realnosti“

- Turizam i ugostiteljstvo
- Sport i kultura
- Obrazovanje
- Prerađivačka industrija
- Saobraćaj

Poruka: preduzetnici i u krizi traže poslovne mogućnosti; preduzetništvo ostaje motor ljudskog progresa i u eri post-digitalizacije.

BARRINGER I IRELAND

Tri osnovna razloga za pokretanje vlastite firme

Biti sam svoj šef

Samostalnost u odlučivanju i kontrola nad vlastitim radom

Slijediti svoje ideje

Pretvoriti vlastitu ideju u proizvod ili uslugu

Finansijske nagrade

Ostvariti prihod i povrat na uloženo

Izvor: Barringer & Ireland (2016, str. 7)

Šta još pokreće odluku o vlastitom biznisu?

- Nezadovoljstvo i neshvaćenost na radnom mjestu
- Gubitak radnog mjesta
- Sticaj srećnih okolnosti
- Prelomni životni događaji – dobri ili loši
- Korišćenje stečenog znanja i vještine
- Samozapošljavanje iz nužde

Najčešći razlog: **šansa za inovaciju** i uvođenje nove tehnologije.

Motivi se često kombinuju.

Petković (2021), str. 66

NE SAMO MALA PREDUZEĆA

Preduzetništvo susrećemo svuda

Mali biznisi su izvor radikalnih inovacija i značajan agent ekonomskih promjena. Nove ideje često stvaraju i potpuno nove industrije.

Za rast i razvoj: stare ideje, proizvodi i procesi moraju biti zamijenjeni novim, boljim i efikasnijim.

Izvori: Acs (1992); Baumol (1993)

VRSTE PREDUZETNIŠTVA

Najčešća podjela: eksterno i interno

ENTREPRENEURSHIP

Tradicionalno (eksterno)

Novoformirani poduhvati – startapi i MSP; osnivač traži stabilne prihode ili značajan rast

INTRAPRENEURSHIP

Korporativno (interno)

Preduzetništvo unutar korporacija i institucija

Ostale vrste preduzetništva – istovremeno cilj i sredstvo društvenih promjena za određene grupe:

- Društveno (Socijalno)
- Preduzetništvo žena
- Ruralno
- Omladinsko
- Migrantsko
- Porodično

02

Tradicionalno (eksterno) preduzetništvo

> *„Najbolji način za predviđanje budućnosti je njeno stvaranje.“*
>
> Peter Drucker (1909–2005)

DEFINICIJA

Klasični oblik preduzetništva, vezan za mikro, mala i srednja preduzeća

PREDUZETNIK POJEDINAC JE ISTOVREMENO

vlasnik · upravljač · nosilac rizika

Kako utiče na razvoj privrede?

- ✓ Povećava konkurenciju i efikasnost
- ✓ Snižava cijene, mijenja ponašanje velikih
- ✓ Povećava zaposlenost
- ✓ Olakšava preduzetničke inicijative
- ✓ Omogućava tehnološki razvoj i inovacije

Izvor: Kolaković (2006, str. 21)

TIPOLOGIJA TRADICIONALNIH PREDUZETNIKA

Četiri lica preduzetnika

Preduzetnik mogućnosti

Uočava priliku i otjelotvoruje vlastitu ideju. Pokreću ga samoaktualizacija, ciljevi i rast.

Preduzetnik iz nužde

Samozapošljavanje kao jedina preostala karijerna opcija; često kopira postojeće biznise.

Zanatlija (životni stil)

Održava određeni životni stil; nema želju za rastom da ne izgubi kontrolu nad životom.

Preduzetnik iz hobija

Zaposlen je, a hobi ili specifične vještine koristi za dodatni prihod.

Početak od nule

SLOBODA

Oblikovanje ponude i organizacije

IZAZOVI

Kupci · resursi · neizvjesni prihodi

FOKUS: NAŠ REGION

Velika većina potencijalnih preduzetnika – iz nužde

Zemlje čiji se razvoj bazira na prirodnim resursima ili proizvodnoj efikasnosti, a ne na inovacijama – sve zemlje bivše Jugoslavije, osim Slovenije.

ČESTE GREŠKE OSNIVAČA

1. Nemaju adekvatnu poslovnu ideju – kopiraju postojeće biznise
2. Ulazak u biznis bez pažljivih poslovnih analiza
3. Bez poslovnog modela i poslovnog plana

Izvor: GEM klasifikacija (GEM, 2020)

ZAŠTO FORMA PREDUZEĆA?

Privredno društvo otvara put od malog ka velikom

Ortačko **Komanditno** **D.o.o.** **Akcionarsko** → **rast u veliku kompaniju**

Tipovi pravne odgovornosti

Lakši pristup kreditima

Eksterni izvori finansiranja

Poreske olakšice

> **Ali:** ne možemo svako malo preduzeće smatrati preduzetničkim.

PREDUZETNIČKO MALO PREDUZEĆE

Sedam karakteristika preduzetničkog MSP

1
Inicijativa i proaktivnost

2
Konstantno preuzimanje rizika

3
Traženje i korišćenje prilika

4
Kreativno okruženje za inovativnost

5
Brzo djelovanje i reaktivnost

6
Agresivna konkurentnost

7
Fleksibilnost

Rezultat: eksponencijalni rast

Jedan od najboljih primjera preduzetničkog preduzeća je nekadašnji startap, a danas globalna korporacija – **Apple**.

03

STUDIJA SLUČAJA 3

Zašto je Apple najvrijednija preduzetnička kompanija na svijetu?

Početna prilika

Wozniakova želja za sopstvenim računarom

Razvoj mikroprocesora kao tehnička osnova

Homebrew Computer Club kao podsticaj

Jobs prepoznaje komercijalni potencijal

Petković (2021), str. 69 · ilustrativna objektna fotografija

1976 · SILICIJUMSKA DOLINA

Legenda o garažnom startapu

1975: Altair 8800 i Homebrew Computer Club inspirišu Vozniaka da napravi svoj računar.

1976: HP odbija Vozniakov dizajn. Vozniak (26) i Džobs (21) sele proizvodnju u porodičnu garažu.

Obrtna sredstva: Džobs prodaje VW minibus, Vozniak programabilni kalkulator.

1977: Apple II – samostalna mašina u plastičnom kućištu, ekran u boji, prvi mikroračunar za prosječnu osobu.

Fotografija i izvor: Levy (2020), Encyclopædia Britannica

TRŽIŠNA VRIJEDNOST APPLE-A

Kako je Apple rastao: proizvod po proizvod

okt 2001

6

mlrd $ · lansiran iPod

jun 2007

106

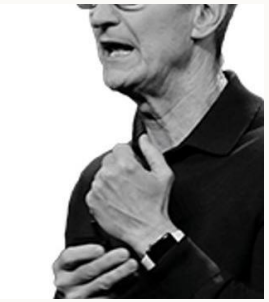
mlrd $ · lansiran iPhone

jan 2010

174

mlrd $ · lansiran iPad

avg 2011

624

mlrd $ · Tim Kuk novi CEO

sep 2017

796

mlrd $ · lansiran iPhone X

Izvor: Porter (2018), BBC News, prema podacima Bloomberga

PET VELIKIH STVARI · 1

Stiv Džobs – brend za sebe

1980	Najveća IPO ponuda od Forda 1956.
1985	Izbačen iz firme nakon sukoba s Džonom Skalijem
1997	Vraća se nakon 12 godina gubitaka Apple-a; kampanja Think Different
2011	Umire; svijet je „izgubio vizionara“ (B. Obama)

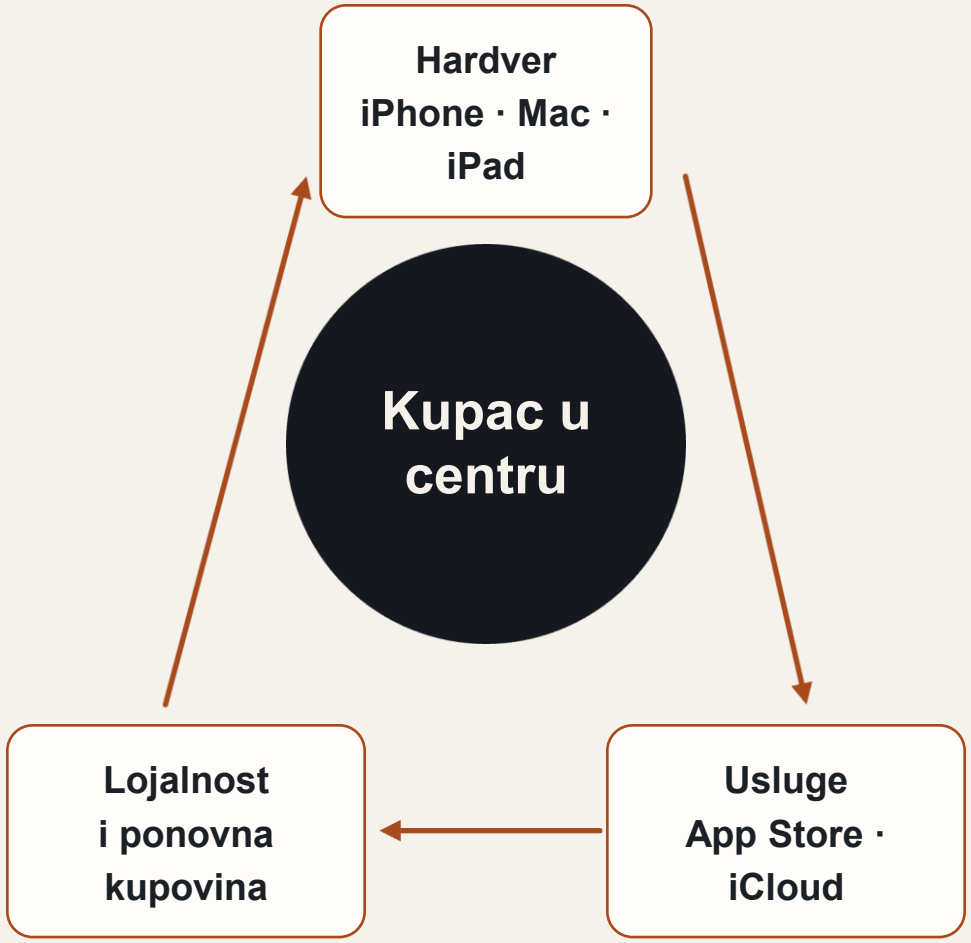
Izvor: Porter (2018), BBC News

APPLE POSLOVNI MODEL

Inovacije, uređaji i zatvoreni ekosistem

Integracija proizvoda olakšava prelazak na novi Apple uređaj, a otežava prelazak na konkurenciju – tzv. **„Apple Ecosystem Lock“**.

Jednostavan dizajn i lako prenošenje podataka zadržavaju bazu kupaca.

BBC ANALIZA

Pet velikih stvari koje su stvorile Apple

1

Stiv Džobs – brend za sebe

2

iPhone revolucija

3

Usluge i lojalnost brendu

4

Kina – i rast

5

Apple brend danas

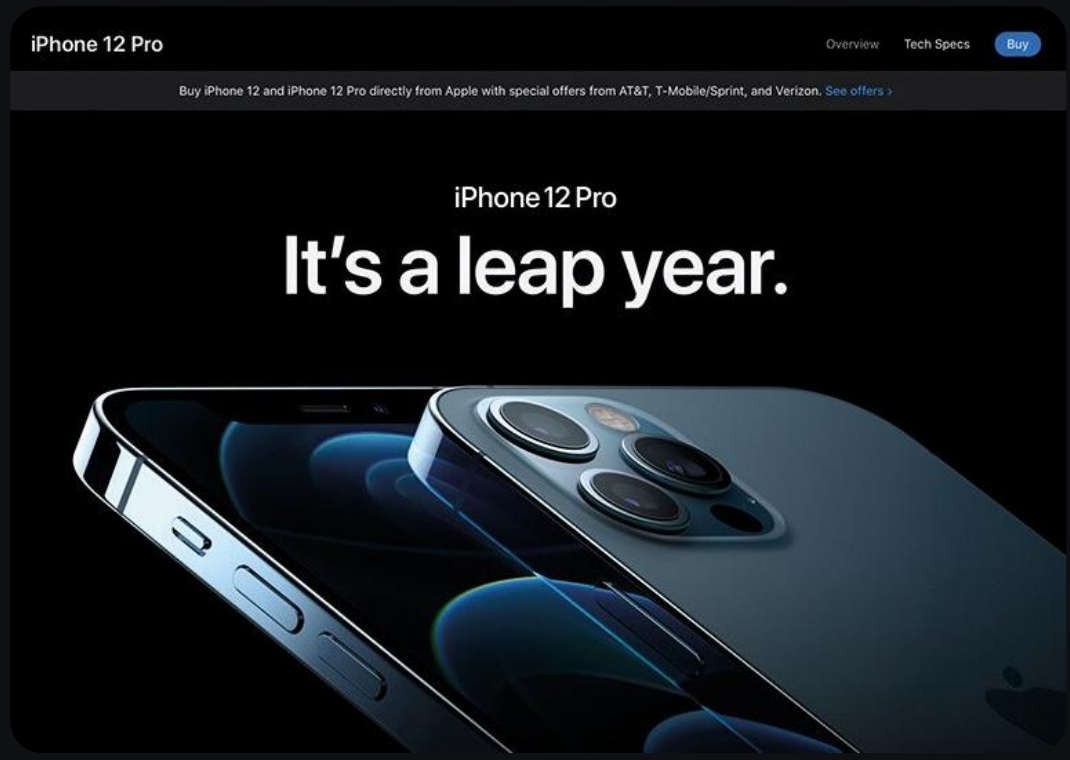
Izvor: Porter, S. (2018, 3. avgust). Five big things that have made Apple. BBC News

PET VELIKIH STVARI · 2

iPhone revolucija

Lansiran 2007. – uticaj na mobilnu komunikaciju je neuporediv. Nokia i BlackBerry, lideri tržišta, brzo su „nokautirani“.

1,4 mil.	iPhone uređaja prodato u prvoj godini
216 mil.	prodato u 2017. godini
247 mil.	Prodato u 2025. god. – 19,7% globalnog tržišta

Izvori: Porter (2018), BBC News; slika: apple.com/iphone-12

PET VELIKIH STVARI · 3

Usluge grade lojalnost brendu

iTunes / Apple Music | App Store | iCloud | Apple Pay

Kupac koji kupuje muziku i filmove na iPhone-u prelazi na iPad, MacBook, Apple TV ili sat.

PET VELIKIH STVARI · 4

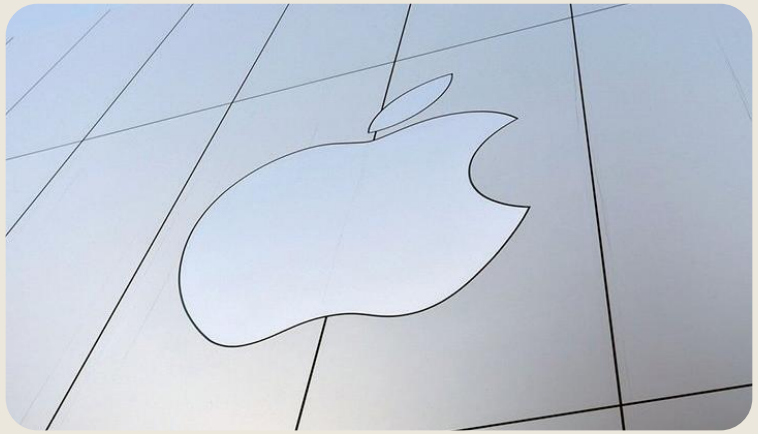
Kina – i rast

Kontinentalna Kina daje oko **četvrtinu dobiti**, a većina iPhone-a proizvodi se u Šenženu. iPhone je simbol prestiža rastuće srednje klase.

Izvor: Porter (2018), BBC News

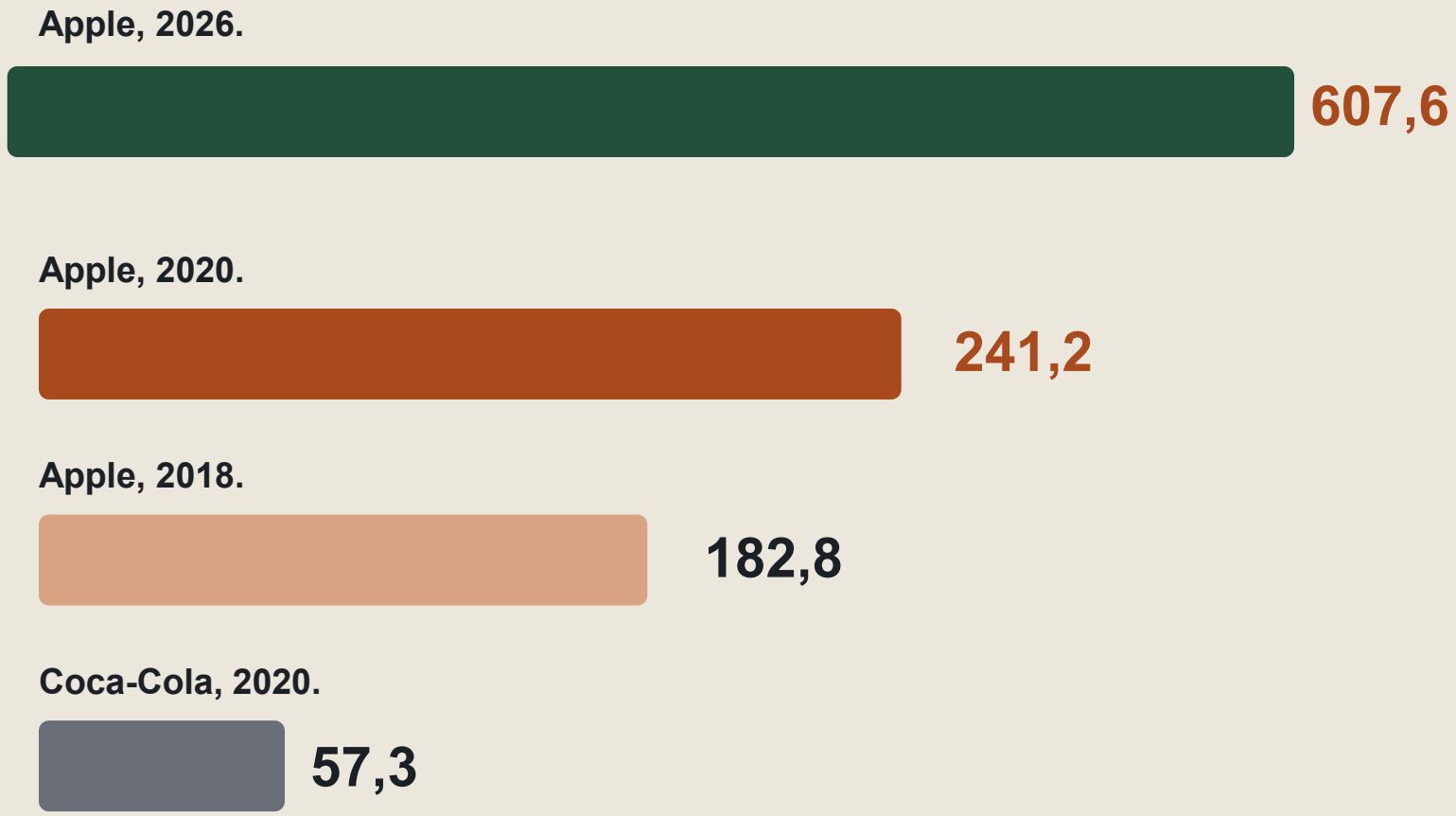
PET VELIKIH STVARI · 5

Apple brend danas

Najvredniji brend na Forbsovoj listi osam godina zaredom.

Vrijednost brenda (Forbs), milijarde US$

Izvor: Forbes, The World’s Most Valuable Brands; Porter (2018), BBC News

TRŽIŠNA VRIJEDNOST 1976–2020.

Eksponencijalni rast, ubrzan u pandemiji

42

godine od osnivanja do vrijednosti od **1 bilion US$** (2018)

2

godine do **2 biliona US$** – prva američka kompanija s tom vrijednošću (avgust 2020)

21

sedmica za drugi bilion – dok je svjetska ekonomija u pandemiji padala

Oko **6,8 milijardi US$ dnevno** rasta vrijednosti – više od cijele vrijednosti American Airlines-a.

Izvor: Nicas (2020), The New York Times; Refinitiv

Apple danas: od 2 do 5 biliona US$

Stanje: oktobar 2026.

416,2	209,6	109,2	112
mlrd $ prihoda, fiskalna 2025.	mlrd $ od iPhone-a (oko 50%)	mlrd $ od usluga (oko 26%)	mlrd $ neto dobiti

Jul 2026.	Tržišna vrijednost oko 5 biliona US$ – druga kompanija u istoriji, nakon Nvidije
1. sep. 2026.	Džon Ternus postaje CEO; Tim Kuk prelazi na mjesto izvršnog predsjednika
Okt. 2026.	Prvi preklopni iPhone (iPhone Duo); Apple i Nvidija smjenjuju se na vrhu liste najvrednijih kompanija

Izvori: Constellation Research (FY2025); iPhone in Canada, The Senior (jul 2026); Business Today (sep 2026); The Apple Post (okt 2026)

Šta bi danas bilo potrebno da sličan poduhvat nastane u Banjoj Luci?

- **ZNANJA I TALENTI**
- **KUPCI**
- **MENTORI**
- **INVESTITORI**
- **INSTITUCIJE PODRŠKE**

Pitanja za diskusiju

1. Šta je bio povod za osnivanje Apple-a?
2. Kako je ekosistem Silicijumske doline uticao na rođenje Apple-a? Mapirajte preduzetnički ekosistem svog grada.
3. Kakva je uloga rizičnih kapitalista i drugih investitora u rastu preduzetničkih firmi?
4. Kako su harizma i fokusiranost Stiva Džobsa uticali na razvoj i rast kompanije?
5. Šta je u osnovi poslovnog modela Apple-a? Zašto ga nazivaju „ekosistemom za sebe“?
6. Da savjetujete direktne konkurente Apple-a, šta biste im savjetovali?

Izvori

Petković, S. (2021). *Preduzetništvo i inovacije u digitalnoj eri*, poglavlje 1.6 i Studija slučaja 3.

Barringer, B. R., & Ireland, R. D. (2016). *Entrepreneurship: Successfully Launching New Ventures*.

Zacharakis, A. (2020); Kolaković, M. (2006); Paunović, B. (2017).

GEM – Global Entrepreneurship Monitor (2020).

Levy, S. (2020). Apple Computer, Inc. Encyclopædia Britannica.

Porter, S. (2018, 3. avgust). Five big things that have made Apple. BBC News.

Nicas, J. (2020, 19. avgust). Apple Reaches $2 Trillion. The New York Times.

Ross, S. (2020, 18. maj). Apple vs. Microsoft Business Model. Investopedia.

AŽURIRANI PODACI (2026)

Constellation Research: Apple’s annual services revenue tops $109 billion (FY2025).

iPhone in Canada (28. 7. 2026); The Senior (28. 7. 2026); Business Today (1. 9. 2026); The Apple Post (23. 10. 2026).